

УДК 336.1:336.5

JEL E62, E69, H51, H52, H53

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2026-13-10>**Козарезенко Л.В.**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1349-6805>

Liudmyla Kozarezenko

State University of Trade and Economics

Гейко О. Я.

аспірант,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8019-4171>

Oleksandr Heiko

State University of Trade and Economics

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

THE FINANCIAL COMPONENT OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN UKRAINE UNDER SOCIAL AND ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Анотація. У статті проаналізовано фінансування розвитку людського капіталу в Україні в умовах соціально-економічних трансформацій. Проаналізовано структуру та динаміку бюджетних видатків на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення. Виявлено диспропорції чинної моделі фінансування, що проявляються у перевищенні обсягів поточних витрат і трансфертів над інвестиційними видатками, недостатній результативності бюджетних програм та обмеженості механізмів партнерства. Обґрунтовано напрями удосконалення фінансово-бюджетної політики, що спрямовані на посилення інвестиційної складової, підвищення ефективності використання ресурсів, розширення участі бізнесу у фінансуванні розвитку людського капіталу, а також посилення інституційної спроможності держави в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: людський капітал, фінансові інструменти, видатки бюджету, соціальний захист, освіта, охорона здоров'я.

Abstract. Introduction. In the context of full-scale war, socio-economic transformations, and Ukraine's European integration aspirations, ensuring the sustainable development of human capital has become a strategic challenge. The traditional model of financial support, focused on current consumption and passive transfers, proves to be insufficiently effective for the reproduction of human potential under conditions of critical resource deficits and infrastructure destruction. **Purpose.** The purpose of the article is a comprehensive analysis of the current state of financial instruments for human capital support in Ukraine (education, healthcare, social protection) and the substantiation of priority directions for their modernization under martial law and post-war recovery. **Methods.** The study is based on systemic and structural-functional analysis, economic and statistical methods, and predictive modeling based on the RDNA5 report data. The authors analyzed the dynamics of budget expenditures on the social sphere for the period 2014–2025, which allowed for identifying patterns in the transformation of state financial policy. **Results.** The study identified key imbalances in the current model, in particular, the predominance of current expenditures over investment ones and the effect of "fiscal displacement" of social expenditures by defense needs. It was established that the share of education expenditures in total budget spending decreased from 15–17% in the pre-crisis period to a minimum of 6.57% in 2025. Similar trends are characteristic of healthcare and social protection, where an exhaustion of internal resources to maintain social standards is observed. It is proved that the transition to result-oriented budgeting and active employment programs can significantly increase the efficiency of public funds utilization. **Conclusion.** The study confirms that the implementation of investment-oriented financial instruments is a necessary condition for preserving human capital as the main factor in Ukraine's recovery. Practical recommendations include expanding "money follows the result" mechanisms, strengthening the targeting of social support, and integrating international financial assistance into the national system of strategic planning.

Keywords: human capital, financial instruments, budget expenditures, social protection, education, health care, modernization.

Постановка проблеми. Людський капітал визнано вагомим складовим економічного та суспільного розвитку, проте підходи до його фінансового забезпечення потребують удосконалення у зв'язку з економічними та соціальними трансформаціями в Україні зумовле-

ними воєнним станом, необхідністю залучення значних фінансових ресурсів для післявоєнного відновлення, вступом України до Європейського Союзу. На сьогодні структура бюджетних видатків на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист характеризується

переважанням поточних видатків і трансфертів над видатками інвестиційного характеру, що, в цілому, не сприяє процесу відтворення та розвитку людського потенціалу. Згідно зі звітом «Ukraine Recovery and Reform Needs Assessment» (RDN5) [17], підготовленим Світовим банком, Урядом України та Європейською комісією, подальший розвиток людського капіталу в період 2026–2035 років визначається критичною потребою у фінансуванні трьох ключових секторів на загальну суму понад 100 млрд доларів. Зокрема, в освітньо-науковій галузі сукупні потреби становлять 33,5 млрд доларів, що зумовлено пошкодженням 43,6% шкіл і 34,9% дошкільних закладів, а також необхідністю компенсації значних освітніх втрат для збереження професійних компетенцій майбутньої робочої сили. Демографічна стійкість в країні підривається загальними втратами сектору охорони здоров'я у розмірі 23,1 млрд доларів та дефіцитом кадрів, що вимагає залучення 23,6 млрд доларів протягом десятиріччя для відновлення первинної ланки медицини та реабілітації. Найбільший обсяг видатків у 42,7 млрд доларів припадає на соціальний захист, де втрати доходів домогосподарств станом на січень 2026 року сягнули 89,1 млрд доларів, що робить заходи зі сприяння зайнятості (37,9% потреб сектору) та фінансування військових пенсій (10,8%) вирішальними факторами для збереження трудового потенціалу та збереження соціально-економічного відтворення країни. В цілому, в умовах повномасштабної війни, скорочення бази оподаткування й зростання соціальних ризиків посилюється розрив між задекларованими стратегічними пріоритетами та реальними інструментами підтримки людського капіталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування та практичні підходи до використання фінансових інструментів підтримки людського капіталу зробили зарубіжні дослідники. Егерт Б. і Мезоннев К., які оцінили довгострокові втрати продуктивності України через руйнування людського капіталу та підкреслили ключову роль інвестицій в освіту й охорону здоров'я для повоєнного відновлення [1]. Стабіл М. і Томсон С. проаналізували трансформацію ролі держави у фінансуванні медицини та поєднання бюджетних і приватних джерел, що важливо для формування збалансованих фінансових моделей у соціальній сфері [2]. Аналітики «Institute for State Effectiveness» узагальнили міжнародний досвід змішаних схем фінансування освіти у програмах післякризового відновлення [3]. Питанням фінансово-бюджетної підтримки людського розвитку в Україні присвячено праці вітчизняних учених. Чугуновим І. представлено домінуючі фінансової політики розвитку людського потенціалу в умовах воєнного стану [4]. Артеменко Л. систематизувала наукові підходи до сутності людського капіталу та оцінила стан його формування в Україні [5], а в колективних працях під редакцією Лібанової Е. акцентовано увагу на структурних демографічних та соціальних чинниках людського розвитку [6]. Водночас комплексний аналіз фінансових інструментів підтримки людського капіталу в Україні в умовах війни та євроінтеграційних зобов'язань, а також визначення пріоритетних напрямів їх удосконалення залишаються недостатньо дослідженими, що й зумовлює актуальність теми статті та її змісту.

Метою статті є аналіз сучасного стану фінансових інструментів підтримки людського капіталу в Україні та обґрунтування пріоритетних напрямів їх удосконалення в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Для досягнення поставленої мети необхідним є, по-перше, узагальнити наукові підходи до трактування людського капіталу й ролі фінансових інструментів у його відтворенні. По-друге, проаналізувати структуру та динаміку бюджетних видатків, спрямованих на розвиток людського капіталу через системи освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, з урахуванням трансформацій, спричинених повномасштабною війною. По-третє, виявити диспропорції та обмеження чинної моделі фінансування розвитку людського капіталу в Україні. По-четверте, обґрунтувати напрями удосконалення фінансових інструментів підтримки людського капіталу, що передбачають посилення інвестиційної складової, розширення застосування підходів до фінансування орієнтованих на результати та перерозподіл частини ресурсів на активні програми розвитку людського потенціалу.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи аналізу та синтезу для теоретичного узагальнення сутності людського капіталу з економіко-статистичним та порівняльним аналізом динаміки бюджетних видатків на соціальну сферу протягом 2014–2025 років. Використання системного підходу дозволило виявити структурні диспропорції чинної моделі фінансування, зокрема переважання поточних витрат над інвестиційними, тоді як графічний метод та прогностичне моделювання на основі даних звіту RDNA5 дали змогу виявити ключові тренди та обґрунтувати стратегічні потреби у фінансуванні секторів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення протягом 2026–2035 років. Застосування методів індукції та дедукції у дослідженні забезпечило формування цілісного бачення трансформації фінансово-бюджетної політики України від моделі фінансування поточних видатків до стратегії інвестиційного розвитку, що є критично важливим для запобігання якісного погіршення характеристик відтворення людського потенціалу в умовах викликів воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах воєнного стану та соціально-економічної нестабільності фінансові інструменти підтримки людського капіталу в Україні набувають вагомого значення. Дослідження українських та міжнародних аналітичних центрів засвідчують, що саме якість людського капіталу та стійкість інституцій, які забезпечують його відтворення, є ключовими детермінантами довгострокового зростання та здатності до відновлення після шоків [7, 8]. Водночас вітчизняна модель фінансового забезпечення освіти, охорони здоров'я та соціального захисту залишається переважно орієнтованою на поточне споживання, а не на інвестиційний характер видатків, що, відповідно, визначає потребу її удосконалення. Аналітична доповідь «Центру Разумкова» окреслює системні дефіцити розвитку людського капіталу України у докризовий період, що виявлялися у низькій тривалості здорового життя, погіршення демографічної ситуації, недостатніх інвестицій в освіту й охорону здоров'я порівняно з країнами ЄС [9]. Звіт ПРООН та Civitta щодо інституційної рамки політики

розвитку людського капіталу акцентує, що в Україні фінансування людського капіталу здійснюється через велику кількість програм із різною логікою розподілу ресурсів та слабкою координацією між ними, що ускладнює перехід до цілісної, орієнтованої на результати політики [10], а основними напрямками підтримки людського капіталу виступають бюджетні видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, міжбюджетні трансферти, а також система державних соціальних гарантій.

Найбільш вагомими серед соціальних видатків зведеного бюджету України залишаються видатки на освіту, однак в умовах воєнного стану їх розмір та структура фінансування зазнають суттєвих змін. Динаміку видатків зведеного бюджету України на освіту у 2017–2025 рр. представлено на рисунку 1.

Аналіз динаміки видатків на освіту зі зведеного бюджету України в 2014–2025 рр. дозволяє виокремити декілька етапів трансформації державної фінансової політики в освітній сфері. Протягом досліджуваного періоду спостерігається тенденція до номінального зростання обсягів фінансування, а саме з 100,1 млрд грн у 2014 році до 394,05 млрд грн у 2025 році. Проте детальний аналіз відносних показників свідчить про суттєві структурні зрушення та зміну пріоритетів бюджетної політики. Зокрема, період 2015–2021 рр. характеризувався відносною стабільністю фінансового забезпечення галузі, частка видатків на освіту у ВВП коливалася в межах 5,43% – 6,02%, що загалом відповідало стратегічним орієнтирам державної політики та наближалася до середньоєвропейських показників. У даний час освіта займала вагомє місце в структурі зведеного бюджету, акумулюючи від 15,49% до 17,40% від загального обсягу видатків. Найвищі темпи приросту фінансування зафіксовані у 2017 році (37,45%) та 2021 році (24,03%), що свідчило про інтенсифікацію державної підтримки сектору в докризові періоди [11]. Суттєві зміни у динаміці бюджетних асиг-

нувань відбувся у 2022 році. Початок повномасштабної воєнної агресії спричинив вимушену переорієнтацію фінансових ресурсів на потреби сектору безпеки та оборони. Це призвело до значного номінального скорочення видатків на освіту (-7,08% в 2022 році порівняно з 2021 роком) та різкого падіння їхньої питомої ваги у загальних видатках бюджету до 9,55%. Протягом 2023–2025 рр., попри відновлення номінального зростання (середньорічний темп приросту становить близько 10,7%), спостерігається подальше зниження відносних показників. Зокрема, частка освіти у ВВП послідовно зменшується з 4,72% у 2023 році до 4,41% у 2025 році. Найбільш критичною є динаміка частки освіти в структурі загальних видатків зведеного бюджету, яка за даними за 2025 рік сягнула мінімального значення – 6,57%. Таким чином, сучасний етап характеризується ефектом «фіскального витіснення» освітніх видатків. Хоча держава намагається підтримувати номінальні обсяги фінансування для забезпечення функціонування системи, реальна роль освіти як пріоритетного напрямку бюджетної політики суттєво послабилася під тиском оборонних потреб. Це створює значні виклики для післявоєнного відновлення людського капіталу та потребує пошуку нових інструментів залучення позабюджетних інвестицій в освітню галузь. У поєднанні з переважанням поточних видатків це підсилює ризик подальшої реалізації «підтримуючої» моделі, коли ресурси спрямовуються передусім на забезпечення базового функціонування мережі закладів, тоді як інвестиційні складові (відбудова та модернізація інфраструктури, цифрові рішення і підтримка вразливих верств населення) потребують окремих рішень фінансової політики та співфінансування, у тому числі через донорські інструменти та механізми орієнтовані на результат. На сьогодні особливості фінансування сфери освіти проявляються у високій частці поточних витрат (заробітна плата, комунальні послуги, захищені статті) та недостатній частці

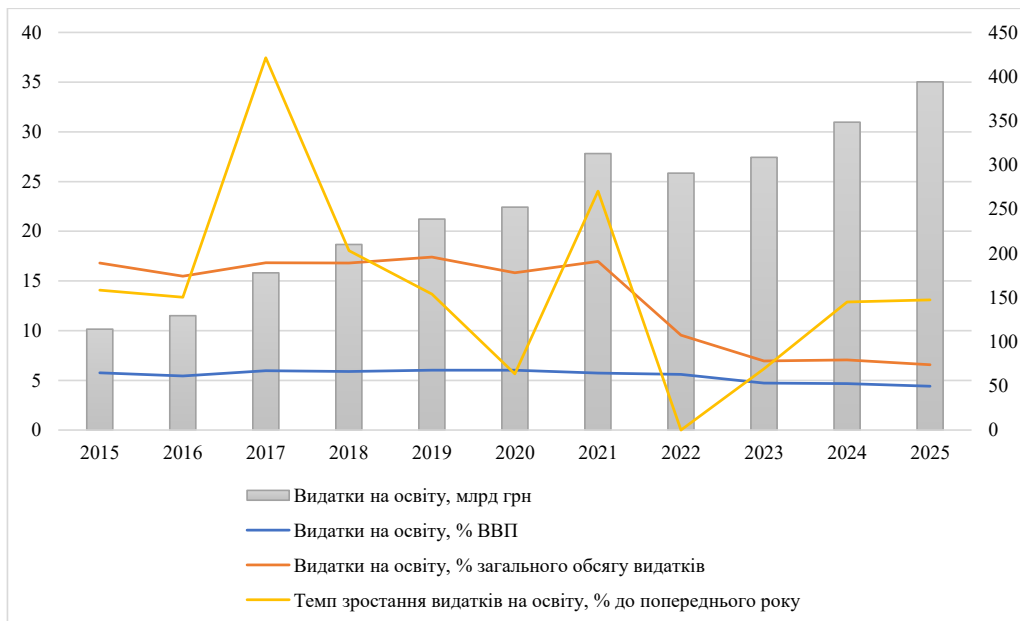

Рис. 1. Динаміка видатків на освіту зі зведеного бюджету України в 2015–2025 роках

Джерело: складено авторами за даними [12]

капітальних видатків та інноваційних компонентів. Дослідження українських науковців вказують на переважання «підтримуючої» моделі, за якої кошти розподіляються та спрямовуються переважно на підтримку існуючої мережі закладів, тоді як модернізація інфраструктури, цифровізація навчального процесу, системи підвищення кваліфікації працівників сфери освіти залишаються без належного фінансування. В умовах воєнного стану дані диспропорції посилюються значними пошкодженнями освітньої інфраструктури, масовою внутрішньою та зовнішньою міграцією учнів і вчителів а також необхідністю адаптації навчального процесу до дистанційних та змішаних форматів і потребують суттєвого збільшення саме інвестиційної складової фінансування [5]. За розрахунками Центру економічної стратегії за підсумками 2024 року понад половину (51%) видатків сектору загальнодержавного управління спрямовано на оборону, далі йдуть соціальні видатки (19,6% загальних видатків) та обслуговування боргу (5,6%), тоді як решта функцій, включно з освітою, охороною здоров'я та іншими напрямками, становить 23,8% загальних видатків [13]. За таких умов зростає потреба не лише у нарощуванні загального обсягу фінансування, а й у трансформації його структури, від переважно компенсаційного характеру до інвестиційно-орієнтованого, здатного стимулювати розвиток навичок, продуктивну зайнятість та підтримувати відповідний рівень здоров'я населення. Міжнародні дослідження підтверджують аргументацію на користь доцільності змін у фінансових інструментах. Інвестиційний кейс ЮНІСЕФ щодо раннього розвитку дітей в Україні показує, що розширення доступу до якісних послуг раннього розвитку може забезпечити співвідношення вигід до витрат до 9,1 : 1, тоді як відсутність додаткових інвестицій до 2050 року може призвести до втрат в межах 128-451 млрд грн [14]. Такі оцінки свідчать, що переважання інвестицій над поточними видатками у ранній розвиток, якість шкільної освіти та молодь має не лише соціальний, а й суттєвий економічний ефект. В українських умовах це означає необхідність розширення набору інструментів, від цільових субвенцій на створення мережі центрів раннього розвитку до програм співфінансування з громадами та залученням донорських коштів на умовах співфінансування.

Сучасний стан фінансових інструментів підтримки людського капіталу можна охарактеризувати як такий, що базується переважно на прямому бюджетному фінансуванні із недостатнім використанням механізмів орієнтованих на результат. У сфері освіти переважними є видатки з державного та місцевих бюджетів, доповнені освітньою субвенцією та окремими грантовими програмами. При цьому формульні механізми розподілу освітньої субвенції (за фінансовим нормативом на одного учня з коригувальними коефіцієнтами) забезпечують базову логіку перерозподілу ресурсів, однак інструменти, які прямо пов'язують обсяг фінансування з вимірюваними результатами навчання, модернізацією змісту освіти та забезпеченням рівного доступу до якісних освітніх послуг, застосовуються обмежено [15]. У багатьох громадах залишається неврегульованим питання мережі малокомплектних освітніх закладів, що «розмиває» ресурсну базу і не дозволяє створювати повноцінні освітні середовища, орієнто-

вані на розвиток компетентностей, що відповідають сучасним вимогам ринку праці.

У сфері охорони здоров'я ключовими інструментами є Програма медичних гарантій, державні цільові програми та співфінансування з місцевих бюджетів. Однак збереження високої частки прямих платежів населення, у тому числі на ліки та амбулаторні послуги, свідчить про недостатню глибину фінансового покриття та обмеженість інструментів захисту від фінансових ризиків [16]. Це зумовлює потребу поглиблення реформ через розширення переліку послуг та ліків, які повністю або переважно покриваються з публічних джерел, удосконалення механізмів договорів з надавачами (зокрема, використання компонентів оплати за результатами), розвиток системи моніторингу фінансового навантаження на домогосподарства, щоб своєчасно коригувати політику компенсацій. Динаміку видатків на охорону здоров'я зі зведеного бюджету України представлено на рисунку 2.

Аналіз динаміки видатків на охорону здоров'я зі зведеного бюджету України за період 2015–2025 рр. демонструє вплив на неї інституційних реформ, глобальної пандемії та викликів повномасштабної війни. Не дивлячись на стабільне номінальне зростання абсолютних показників – з 71 млрд грн у 2015 році до 262,05 млрд грн у 2025 році – відносні параметри свідчать про глибоку структурну перебудову державних фінансів. Протягом 2015–2019 рр. фінансування охорони здоров'я перебувало у стані відносно стабільності, коливаючись у межах 3,17% – 3,59% від ВВП. Важливим етапом став 2017 рік, коли темп зростання видатків сягнув 35,61%, що було зумовлено активною фазою впровадження медичної реформи та зміною моделі фінансування на модель «гроші йдуть за пацієнтом». У даний період частка охорони здоров'я у загальних видатках бюджету трималася на рівні 9% – 10%. Найбільш суттєві корективи у динаміку асигнувань внесла пандемія COVID-19. У 2020 році було зафіксовано історичний максимум темпів приросту фінансування (36,92%), а частка галузі у структурі ВВП зросла до 4,19%. Це підтвердило здатність бюджетної системи до швидкої мобілізації ресурсів у відповідь на екстремальні загрози суспільному здоров'ю. Протягом 2020–2021 рр. охорона здоров'я залишалася важливим державним пріоритетом, акумулюючи понад 11% усіх бюджетних витрат. Проте з 2022 року, під впливом воєнної агресії, спостерігається зміна пріоритетів фінансової політики. Хоча у перший рік повномасштабного вторгнення частка видатків на охорону здоров'я у ВВП утримувалася на високому рівні (4,15%), питома вага охорони здоров'я у видатках бюджету почала стрімко скорочуватися – з 11,04% у 2021 році до 7,07% у 2022 році. Даний тренд набув ознак інерційності у наступні роки і до 2025 року частка видатків на охорону здоров'я у загальних видатках бюджету знизилася до 4,37%, а її відношення до ВВП знизилася до 2,93%. Таким чином, сучасний стан фінансового забезпечення охорони здоров'я характеризується суттєвим розривом між номінальними обсягами видатків та їхньою реальною вагою в економіці. Ефект витіснення призвів до того, що медична галузь втратила статус пріоритету в ієрархії державних витрат, поступаючись оборонним потребам. Це створює передумови для дефіциту ресурсів на реалізацію програм медичних гарантій та вима-

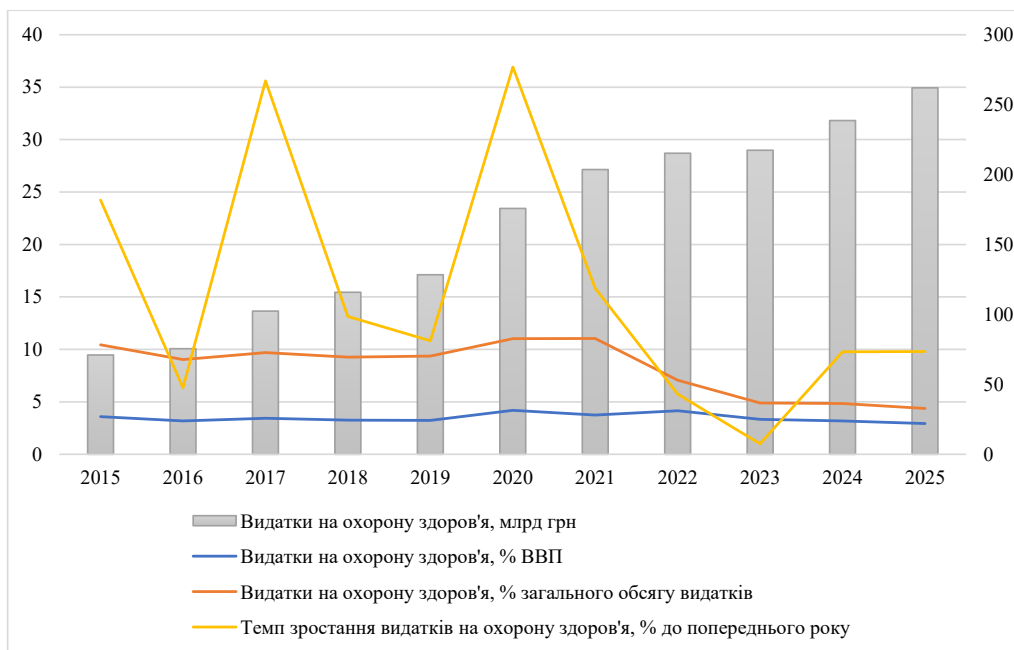

Рис. 2. Динаміка видатків на охорону здоров'я зі зведеного бюджету України в 2015–2025 роках

Джерело: складено авторами за даними [12]

гає розробки адаптивних механізмів фінансування, які б враховували зростаюче навантаження на систему охорони здоров'я в умовах тривалого воєнного стану.

Система соціального захисту відіграє провідну роль у вирішенні наслідків війни, однак структура фінансових інструментів потребує окремої уваги. Динаміка видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення представлено на рисунку 3.

Аналіз видатків зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення протягом 2014–2025 рр. відображає важливі етапи адаптації соціальної політики держави до кризових умов. Протягом аналізованого періоду номінальні видатки зросли майже в 3,7 рази, а саме зі 138 млрд грн у 2014 році до 514,99 млрд грн у 2025 році. Проте динаміка відносних показників свідчить про глибоку структурну деформацію бюджетної системи. Період 2015–2016 рр. позначив

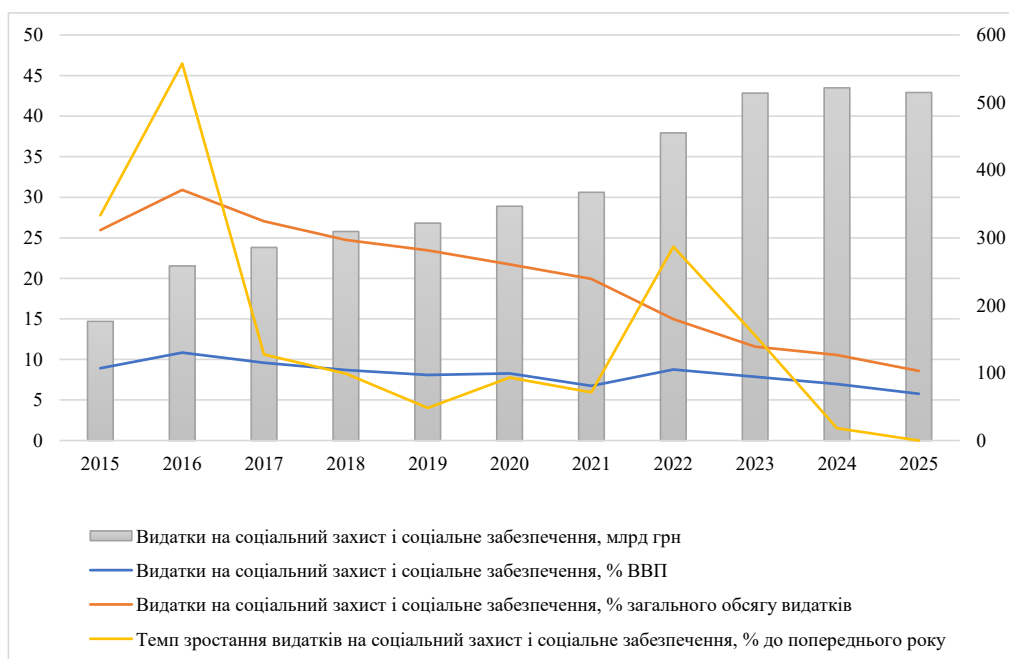

Рис. 3. Динаміка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення зі зведеного бюджету України в 2015–2025 роках

Джерело: складено авторами за даними [12]

чився суттєвим зростанням видатків зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення і їх частка у структурі ВВП сягнула 10,84% у 2016 році, що супроводжувалося темпом приросту видатків на рівні 46,49%. У даний період соціальний захист та соціальне забезпечення був абсолютним бюджетним пріоритетом, акумулюючи майже 31% всіх видатків зведеного бюджету. Протягом 2017–2021 років спостерігалася тенденція до поступової оптимізації видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Частка видатків у ВВП поступово знизилася до 6,73%, а їхня питома вага у структурі бюджету знизилася до позначки 20%. Така динаміка була зумовлена відносним економічним відновленням та заходами з верифікації соціальних виплат. Новий етап трансформації розпочався у 2022 році, а початок повномасштабного вторгнення зумовив різке номінальне зростання витрат (+23,91%) для забезпечення підтримки внутрішньо переміщених осіб та постраждалих громадян, що знову підвищило частку видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення до 8,77% ВВП. Проте, попри абсолютне зростання, частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в загальній структурі видатків бюджету почала знижуватися. Якщо у 2021 році вона складала майже 20%, то до 2022 року знизилася до 14,96%, а в 2025 році становила лише 8,58%. Особливої уваги заслуговує обсяг видатків в 2025 році, який вперше за досліджуваний період демонструє від'ємний темп зростання номінальних видатків (-1,33%), що на фоні зростання частки у ВВП до 5,77% вказує на вичерпання внутрішніх фінансових ресурсів держави для підтримки соціальних стандартів на попередньому рівні. Таким чином, сучасний етап характеризується переходом від моделі «соціальної держави» до моделі «бюджетної мобілізації», де потреби оборони витісняють соціальні видатки бюджету. З огляду на зазначене науковці наголошують на необхідності адаптації фінансових механізмів соціального захисту до умов війни та одночасного наближення соціальних стандартів до європейських, зокрема через удосконалення адресності допомоги, інтеграцію реєстрів отримувачів, посилення аналітичної бази для прийняття рішень. У середньостроковій перспективі автори також розглядають можливість запровадження інноваційних інструментів, таких як механізми базового доходу, що потребують ґрунтовних пілотних проєктів і комплексної оцінки їхньої фіскальної стійкості [5].

З огляду на вищезазначені диспропорції постає завдання не лише необхідності збільшення обсягу фінансових ресурсів, спрямованих на людський капі-

тал, а й модернізації інструментів його фінансової підтримки. Це означає необхідність початку процесу переходу від моделі фінансування, де фінансові ресурси спрямовуються переважно на підтримку діючої мережі закладів та пасивних трансфертів, до інвестиційно орієнтованого підходу, у якому переважають видатки, безпосередньо пов'язані з формуванням компетентностей, підтримки здоров'я та продуктивної зайнятості населення [18]. У системі соціального захисту, за оцінками KSE Institute, у 2023 році держава витратила 469,3 млрд грн, що становить 11,7 % усіх бюджетних видатків. Якщо хоча б 5 % цих коштів перенаправити з традиційних грошових виплат на програми працевлаштування ВПО, професійного навчання, підтримки бізнесу та відпусток по догляду за дитиною, це дало б додатково приблизно 23–24 млрд грн щороку [19]. За розрахунками ЮНІСЕФ, кожна гривня, вкладена у догляд за дітьми та деінституціалізацію, може принести від 2 до 8 гривень користі для суспільства. Якщо ж не збільшувати такі витрати, країна ризикує втратити сотні мільярдів гривень до 2050 року. Тому переорієнтація фінансування на ці напрями є важливою умовою відновлення та розвитку людського капіталу в повоєнній Україні.

Висновки. Фінансові інструменти підтримки людського капіталу в Україні функціонують в умовах поєднання довготривалих структурних дисбалансів і кризових явищ зумовлених воєнним станом. Попри значну частку видатків на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист у зведеному бюджеті, переважають поточні видатки та трансферти, спостерігається фрагментація програм, зберігається високий рівень витрат домогосподарств на медичні послуги, лікарські засоби. Це обмежує здатність бюджетної політики не лише компенсувати соціальні втрати, а й формувати підґрунтя для довгострокового зростання. Проведений аналіз продемонстрував, що переорієнтація фінансових інструментів у інвестиційному напрямі та підходу орієнтованого результат має високий потенціал віддачі, особливо у сферах раннього розвитку, якісної освіти й профілактичної медицини. Запропоновано посилити інвестиційну складову видатків, розширити застосування механізмів «гроші йдуть за результатом», підвищити адресність соціальної підтримки та перерозподілити частину ресурсів із пасивних виплат на активні програми розвитку людського потенціалу. Реалізація даних напрямів, у поєднанні з інституційним зміцненням управління та інтеграцією міжнародної допомоги, здатна перетворити фінансові інструменти на дієвий чинник повоєнного відновлення та розвитку України.

Бібліографічний список:

1. Égert B., De la Maisonneuve C. The impact of the war on human capital and productivity in Ukraine. CESifo Working Paper No. 10513. CESifo, 2023. 43 p. URL: <https://www.cesifo.org/en/publications/2023/working-paper/impact-war-human-capital-and-productivity-ukraine>
2. Stabile M., Thomson S. The changing role of government in financing health care: An international perspective. *Journal of Economic Literature*. 2014. Vol. 52, no. 2. Pp. 480–518. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.52.2.480>
3. Institute for State Effectiveness. *Rebuilding Ukraine's human capital*. Washington, DC: Institute for State Effectiveness, 2023. 36 p. URL: <https://effectivestates.org/wp-content/uploads/2024/06/ise-ukraine-human-capital.pdf>
4. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nepytyaliuk, A. Financial policy for humancapital development. *Scientia fructuosa*. 2025. N6. P.134–153. URL: https://www.researchgate.net/profile/Mykola-Pasichnyi/publication/398756342_Financial_policy_for_human_capital_development/links/6942a777e61d05b53100e16/Financial-policy-for-human-capital-development.pdf
5. Артеменко Л. Б. Людський капітал: наукові підходи та стан формування в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2016. Т. 50, № 1. С. 22–31. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/50/79.pdf>

6. Лібанова Е. М. (ред.). Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки: монографія. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. 320 с. URL: https://idss.org.ua/monografii/Lud_Rozv_2012.pdf

7. Kyiv School of Economics. Ukraine Human Capital Chartbook: як людський капітал визначає сценарії розвитку України. 2025. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/ukraine-human-capital-chartbook-yak-lyudskiy-kapital-viznachaye-stsenariyi-rozvitku-ukrayini/>

8. Економічна правда. Людський капітал України та розвиток бізнесу: як зберегти та примножити? 2024. URL: <https://pravda.com.ua/publications/2024/01/24/708883/>

9. Центр Разумкова. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ: аналітична доповідь. Київ: Заповіт, 2018. 367 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf

10. UNDP, CIVITTA. The institutional framework in the field of human capital development policy: Analytical report (3 parts). United Nations Development Programme in Ukraine, 2023. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/institutional-framework-field-human-capital-development-policy>

11. Centre for Economic Strategy. Needs of Ukraine and sources of their funding: Budget review of the general government sector – 2023. 2024. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/budget-2023.pdf>

12. Ministry of Finance of Ukraine. Ukraine's State Budget 2025: presentation. 2024. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/Ukraine%20State%20Budget%202025.pdf>

13. Centre for Economic Strategy. Ukraine's public finances in the third year of full-scale war: Budget 2024 performance review: policy paper. 2025. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/policy-paper-1.pdf>

14. UNICEF, Genesis Analytics, Partnership for Every Child. A brighter future: An investment case in early childhood development in Ukraine. Kyiv: UNICEF, 2024. 113 p. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/48301/file/ECD%20IC%20Final%20Report.pdf.pdf>

15. Eurydice (European Commission). Early childhood and school education funding – Ukraine. 2025. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/ukraine/early-childhood-and-school-education-funding>

16. Обрізан М. Характеристики домогосподарств із катастрофічними медичними витратами в Україні перед повномасштабною війною. Укрінформ. 15 вересня 2024 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3905758-harakteristiki-domogospodarstv-iz-katastroficnimi-medycznimi-vitratami-v-ukraini-pered-povnomasstabnou-vijnou.html>

17. The fifth Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5). Офіційний сайт світового банку. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf#page=4.08>

18. World Health Organization Regional Office for Europe. Health financing in Ukraine: Reform, resilience and recovery: Synthesis report (WHO–World Bank Health Financing Reform Review). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2024. 132 p. URL: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2024-10570-50342-75964>

19. KSE Institute. Барометр соціальних витратків: державні витатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2023 році: аналітична записка. Київ: KSE Institute, 2024. 6 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/Sotsialnii---barometr_2023.pdf

References:

1. Égert B., De la Maisonneuve C. (2023) The impact of the war on human capital and productivity in Ukraine. CESifo Working Paper, no. 10513, 43 p. CESifo. Available at: <https://www.cesifo.org/en/publications/2023/working-paper/impact-war-human-capital-and-productivity-ukraine>

2. Stabile M., Thomson S. (2014) The changing role of government in financing health care: An international perspective. *Journal of Economic Literature*, vol. 52, no. 2, pp. 480–518. Available at: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.52.2.480>

3. Institute for State Effectiveness (2023) Rebuilding Ukraine's human capital. Washington, DC: Institute for State Effectiveness, 36 p. Available at: <https://effectivestates.org/wp-content/uploads/2024/06/ise-ukraine-human-capital.pdf>

4. Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nepyaliuk, A. (2025). Financial policy for humancapital development. *Scientia fructuosa*. N6. P.134–153. Available at: https://www.researchgate.net/profile/Mykola-Pasichnyi/publication/398756342_Financial_policy_for_human_capital_development/links/6942a777e61d05b53100e16/Financial-policy-for-human-capital-development.pdf

5. Artemenko L. B. (2016) Liudskiy kapital: naukovi pidkhody ta stan formuvannya v Ukraini [Human capital: scientific approaches and the state of formation in Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 50, no. 1, pp. 22–31. Available at: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/50/79.pdf>

6. Libanova E. M. (ed.) (2012) Liudskiy rozvytok v Ukraini: sotsialni ta demohrafichni chynnyky modernizatsii natsionalnoi ekonomiky: monohrafiia [Human development in Ukraine: social and demographic factors of modernization of the national economy: monograph]. Kyiv: Instytut demohrafiy ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, 320 p. Available at: https://idss.org.ua/monografii/Lud_Rozv_2012.pdf

7. Kyiv School of Economics (2025) Ukraine Human Capital Chartbook: yak liudskiy kapital vyznachaie stsenarii rozvytku Ukrainy [Ukraine Human Capital Chartbook: how human capital determines Ukraine's development scenarios]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/ukraine-human-capital-chartbook-yak-lyudskiy-kapital-viznachaye-stsenariyi-rozvitku-ukrayini/>

8. Ekonomichna pravda (2024) Liudskiy kapital Ukrainy ta rozvytok biznesu: yak zberehty ta prymnozhyty? [Ukraine's human capital and business development: how to preserve and multiply it?]. Available at: <https://pravda.com.ua/publications/2024/01/24/708883/>

9. Tsentr Razumkova (2018) Rozvytok liudskoho kapitalu: na shliakhu do yakisnykh reform: analitychna dopovid [Human capital development: on the way to quality reforms: analytical report]. Kyiv: Zapovit, 367 p. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf

10. UNDP, CIVITTA (2023) The institutional framework in the field of human capital development policy: Analytical report (3 parts). United Nations Development Programme in Ukraine. Available at: <https://www.undp.org/ukraine/publications/institutional-framework-field-human-capital-development-policy>

11. Centre for Economic Strategy (2024) Needs of Ukraine and sources of their funding: Budget review of the general government sector – 2023. Available at: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/budget-2023.pdf>

12. Ministry of Finance of Ukraine (2025). Available at: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/Ukraine%20State%20Budget%202025.pdf>
13. Centre for Economic Strategy (2025) Ukraine's public finances in the third year of full-scale war: Budget 2024 performance review: policy paper. Available at: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/policy-paper-1.pdf>
14. UNICEF, Genesis Analytics, Partnership for Every Child (2024) A brighter future: An investment case in early childhood development in Ukraine. Kyiv: UNICEF, 113 p. Available at: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/48671/file/IC%20for%20ECD%20Final%20Report_EN.pdf.pdf
15. Eurydice (European Commission) (2025) Early childhood and school education funding – Ukraine. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/ukraine/early-childhood-and-school-education-funding>
16. Obrizan M. (2024) Kharakterystyky domohospodarstv iz katastrofichnymy medychnymy vytratamy v Ukraini pered povnomashtabnoiu viinoiu [Characteristics of households with catastrophic medical expenditures in Ukraine before the full-scale war]. Ukrinform, September 15. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3905758-harakteristiki-domogospodarstv-iz-katastrofichnimi-medicnimi-vitratami-v-ukraini-pered-povnomashtabnou-vijnou.html>
17. The fifth Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5) (2026). Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf#page=4.08>
18. World Health Organization Regional Office for Europe (2024) Health financing in Ukraine: Reform, resilience and recovery: Synthesis report (WHO–World Bank Health Financing Reform Review, 132 p.). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Available at: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2024-10570-50342-75964>
19. KSE Institute (2024) Barometr sotsialnykh vydatkiv: derzhavni vydatky na sotsialnyi zakhyst ta sotsialne zabezpechennia u 2023 rotsi: analitychna zapyska [Barometer of social expenditures: public expenditures on social protection and social security in 2023: analytical note]. Kyiv: KSE Institute, 6 p. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/Sotsialnii---barometr_2023.pdf

Дата надходження статті: 24.03.2026

Дата прийняття статті: 14.04.2026

Дата публікації статті: 19.06.2026